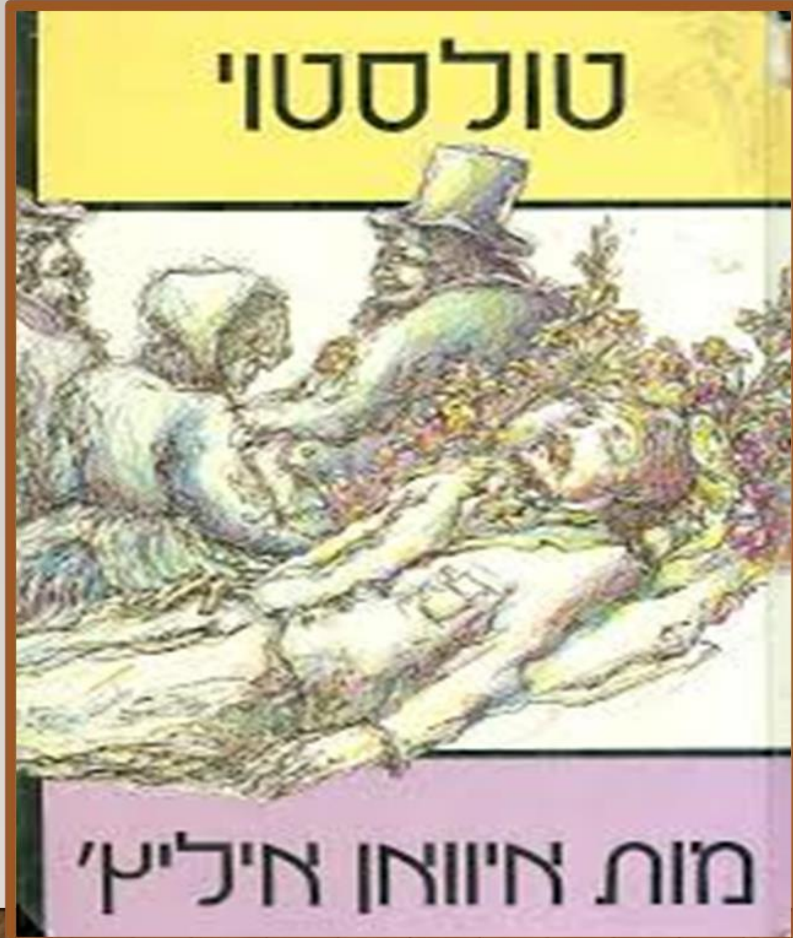

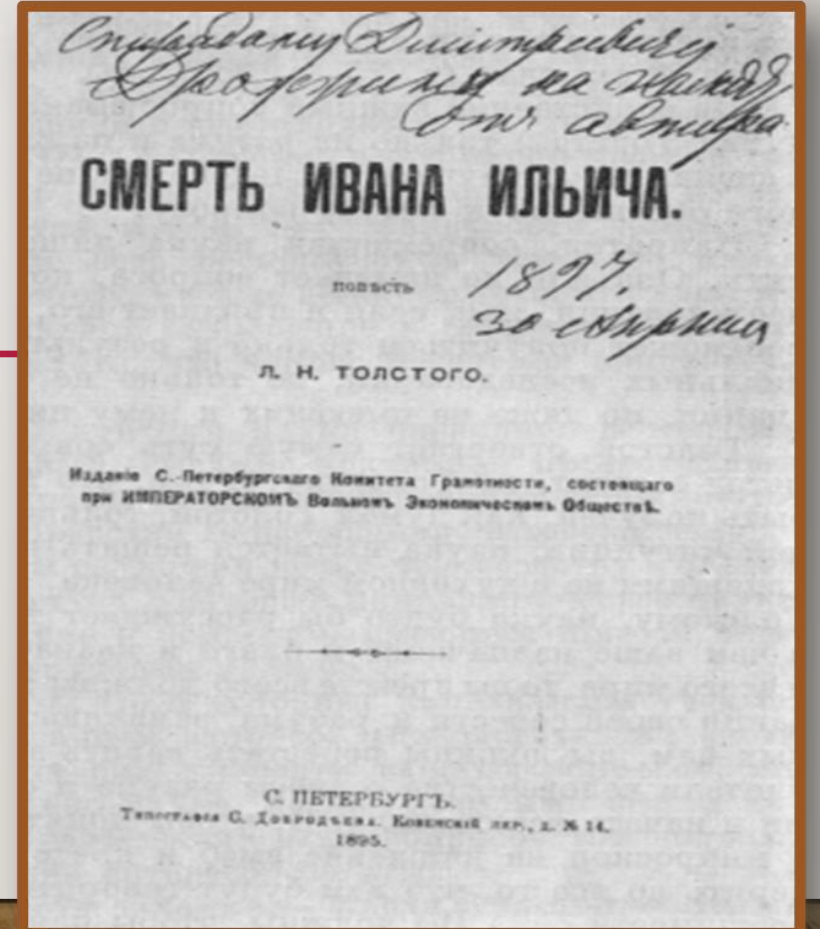
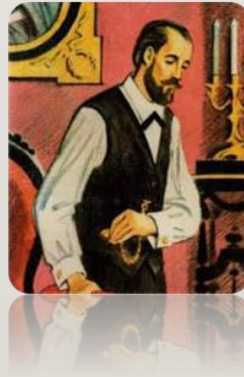
נובלה – ספרות עולם

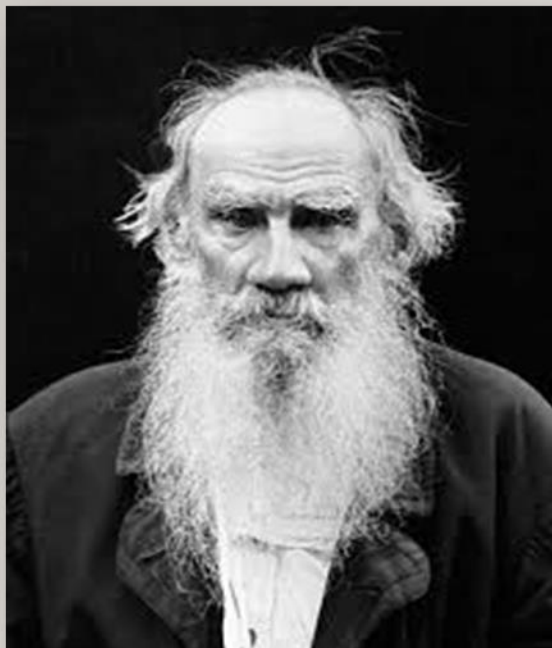
מותו של איוון איליץ'

קישור לקריאת הנובלה

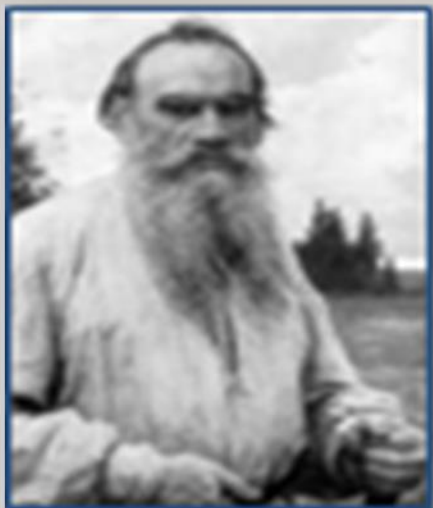
לב ניקולייביץ' טולסטוי

לב ניקולייביץ' טולסטוי

20.11.1910 – 9.9.1828

סופר רוסי שנודע בזכות יצירות מופת ריאליסטיות:

מלחמה ושלוש מ-1869

ואנה קרנינה מ-1877,

למרות היותו בן אצולה, נטה טולסטוי לתפיסות מהפכניות.

הוא האמין כי ההיסטוריה האנושית היא היסטוריה של כוחניות צרופה, וראה כל ארגון אנושי כמנגנון שמטרתו הפעלת כוח.

לפיו, כל ניסיון לאכיפת חוק ויצירת מנגנון ממשלתי, הוא למעשה מניפולציה של אנשי השלטון, לשלוט בציבור כנגד טובתו.

טולסטוי קרא לכל בני האדם שלא לקחת חלק מכל מוסד ממשלתי, והעדיף חיים המבוססים על השוק הפרטי.

מתוך הבנה כי הדבר לא ניתן לביצוע על-ידי כל האנשים, טען כי על אדם לצמצם את מעורבותו בשלטון ככל הניתן, בהימנעות משירותים ציבוריים, הימנעות ממשרות ציבוריות, העדפת משרה ציבורית נמוכה על גבוהה, וכו'.

טולסטוי נחשב לפציפיסט, והיה מהראשונים לקרוא לסרבנות צבא.

סופר הנערץ שהטיף לאהבה אוניברסלית, אבל אמלל את אשתו ואת משפחתו, שדיבר בזכות העוני, אך חי חיי מותרות, ששאף להתמזג עם אלוהים ונקבר בלי כומר.

יצירה ריאליסטית כוללת:

1. זמן ומקום מפורטים ומדוייקים.
2. מספר כל יודע.
3. הבלטת החברה וביקורת חברתית.
4. חיים נמוכים וכואבים ומשברים בחיי הגיבור: מחלה, גסיסה, מוות.

דרך תיאור חייו של איוון איליץ' באופן ריאליסטי מתאר טולסטוי את החברה הרוסית ומבקר את אורח חייהם וצביעותם של בני המעמד העליון. האירוע האישי של המוות מבליט המספר את הסביבה החברתית על כל פגמיה ומפרט מצבים ותופעות שעלולים להתקיים במציאות.

1. הזמן והמקום מפורטים ומדוייקים

לזמן ולמקום יש חשיבות רבה בסיפור. הם אינם משמשים רק כרקע לפעולות הגיבור, אלא הם אולי הנושא המרכזי של הסיפור. כבר בפתיחה אנו נוכחים שהעלילה מתרחשת ברוסיה בסוף המאה ה - 19. "איוון איליץ' הלך לעולמו ב - 4 בפברואר 1882" (עמ' 9).

הנובלה מחולקת ל 12 פרקים ומתמקדת בשנתיים האחרונות של חייו של איוון איליץ', מיום שקיבל את המינוי החדש עד מותו. "זה היה בשנת 1880" (עמ' 23)

פרקים א' ו ב' הם האקספוזיציה, כאשר בפרק א' מתוארת האשכבה של איוון איליץ' לאחר מותו ופרק ב' הוא חריגה מהזמן אל העבר (פלשבק) ובו מסופר על ילדותו ועל חייו עד לקבלת המינוי בעיר הבירה. שאר פרקי הנובלה מתרכזים, כאמור, בשנתיים האחרונות של חייו.

במקרים רבים, הקשר בין הפרקים נעשה בעזרת תיאורי הזמן: "כך זרמו חייו במשך 17 שנה" (פתיחת פרק ג' עמ' 23), "כך חלפו חודש וחודשיים" (פתיחת פרק ה' עמ' 35), "היה בוקר" (פתיחת פרק ח' עמ' 45), "האשה חזרה מאוחר בלילה" (פתיחת פרק ט' עמ' 51).

2. מספר כל יודע

המספר הוא כל יודע, המתערב ישירות במהלך העלילה ומביע את מחשבות הגיבורים ואת דעותיו "שלו" (בשמו של הסופר).

כאשר שמעו, למשל, על מותו של איוון איליץ', אומר המספר, שמחשבתם הראשונה של כל המנהלים היתה משמעותו של המוות לגבי קידומם האישי וכיצד עשוי להשפיע על מעמדם ועל קידומם של מכריהם.

או במקום אחר, כאשר מתאר המספר הכל-יודע את ריהוט הבית הוא מתערב ואומר ש"למעשה, ריהוט הבית אינו שונה ממה שאפשר לראות אצל אנשים לא עשירים באמת, הרוצים בכל זאת להידמות לעשירים ובסוף דומים איש לרעהו" (עמ' 26)

שם היצירה מאפשר לנו להבין שהמספר שם דגש על המוות ועל גסיסת הגיבור כיון שיש לכך חשיבות על שינוי בדמותו של איוון איליץ' וניסיון להתמודד עם עולמו הרוחני שנהרס.

3. הבלטת החברה והביקורת החברתית

החברה המתוארת היא של פקידות ממשלתית בכירה. זו חברה נצלנית, רודפת כבוד וכסף, שאנשיה משתכרים משכורות גבוהות ללא כל הצדקה ותמורה.

אביו של איוון איליץ' היה בעל תפקיד חשוב בממשלה, אך הוא נמנה עם אלה שאינם כשירים ומתאימים למלא תפקיד בעל חשיבות, ורק בגלל הוותק שלהם הם זוכים למשרות כאלה מבלי שיתנו תמורה אמיתית עבור משכורתם (ראשית פרק ב'). המספר מדגיש את הצד הריאליסטי דרך תיאור הפאר החיצוני של בני המעמד העליון, התלבושות, הרהיטים, המרכבות, הנשפים ואפילו את ארון הקבורה.

את תיאור ריהוט הבית שם בפיו של איוון איליץ' כדי להמחיש את גודל החשיבות שניתנה בחברה לפרטים החיצוניים ואת ההתעסקות בהם. לא במקרה חש איוון איליץ' בזמן ריהוט דירתו אושר עילאי וגם בשנתו חלם וצייר לו את ביתו. בני המעמד העליון בילו את ימיהם בנשפים, במשחקי קלפים (חברו של איוון איליץ' מיהר להגיע למשחק קלפים לאחר טקס האשכבה) ובביקורים בתיאטרון. איוון איליץ' הכיר את אשתו באחד הנשפים האלה. והיא ובתם לא חדלו ללכת לתיאטרון גם בזמן גסיסתו של איוון איליץ' (עמ' 49). איוון איליץ' חש עלבון נוכח המשכיות השיגרה והאדישות כלפיו.

4. חיים נמוכים וכואבים ומשברים בחיי הגיבור: מחלה, גסיסה, מוות

איוון איליץ' בוחר לחיות באורח חיים המתאים לסביבה החברתית שבה הוא חי. הוא מסגל לעצמו את השקפת העולם של החברה ואת הגימונים השטחיים והחיצוניים של הסביבה. "משחר נעוריו נמשך כזכור אל האור, אל האנשים המורמים מעם, כל היסחפות הילדות והנעורים עברו עליו בלא להתיר עניבות של ממש" (עמ' 17). דרכו מילדותו היתה ברורה ובטוחה ללא כל לבטים, ללא ספקות, ללא שאילת שאלות וללא חיפוש אחר האמת. שאיפתו לחיים נעימים, גרמה לו לחיות חיים נטולי משמעות אמיתית. את המשמעות האמיתית גילה רק לאחר תקופה של סבל, ייסורים והתקרבות למוות.

מי היה איוון איליץ'?

מה ידוע לנו על מטרתו בחיים, נישואיו, משפחתו, עבודתו ושעות הפנאי שלו?

מטרתו בחיים

"לחיות חיים נעימים להתקדם בעבודתו, להשיג לו משרה שכרוכה בכבוד ובכסף ולחיות חיים נעימים, כשהוא מחקה את המעמד העשיר" (עמ' 17).

למעשה, הוא חי חיים מזוייפים המוכתבים לו ע"י החברה. עם סיום לימודיו צייד את עצמו במזוודה אופנתית ובגדים שהזמין עפ"י צו האופנה. את עבודתו ואת חייו ניהל ב"ידיים נקיות", בחולצות נקיות בשילוב מלמלות צרפתיות והעיקר בהסכמתם של "נושאי המשרות הרמות".

נישואיו ומשפחתו

הוא התחתן משני טעמים:

1. הוא עשה מעשה שנראה לו נעים (מצא "שידוך טוב" אשתו היתה בת למשפחת אצולה, נראתה לא רע והיה לה הון קטן)
2. וגם כי החברה ראתה בכך את המעשה הנכון" (עמ' 20).

איוון איליץ' לא חשב לתרום דבר לחיי הנישואין. הוא חש שנישואיו לא יפגמו באופיים הקל והעליו של חייו, אך שלוותו הופרה בעת הריונה של אשתו. כאשר החלה לקנא לו ללא סיבה ובאה אליו בדרישות שונות. כדי להתגונן נגד הטרדות של אשתו הוא שקע יותר בעבודתו ונשאר שעות רבות. ברור שהאגואיזם שלו לא איפשר לו לקחת חלק ולגלות מעורבות בחיי התינוק וחינוך הילדים והוא דרש מחיי המשפחה נוחיות המתבטאת בארוחות צהרים, תשמישי מיטה והתנהגויות חיצוניות שנקבעו ע"י דעת קהל. (סיום עמ' 21).

מריבות בין בני הזוג. גרמו לו לבלות פחות ופחות עם בני משפחתו וכשנאלץ לשהות עמם, השתדל שזה יהיה בנוכחותם של אחרים (עמ' 22).

עבודתו ושעות הפנאי שלו

הוא "ברח" אל עבודתו ומצא בה עניין, כי נוסף לרווחתו הכלכלית היא נתנה לו הרגשה של כבוד ושל שליטה וקביעת גורלות "המודעות לשלטונו, ליכולתו להשמיד כל אדם שירצה בהשמדתו... הצלחתו בעיני הממונים עליו והכפופים לו כאחד כל זה שימח אותו וזה בצירוף משחקי הוויסט והסעודות המשותפות – מילא את חייו" (עמ' 22).

כאשר קיבל את התפקיד החדש בפטרבורג בשנת 1880 נסע כדי להתארגן במקום החדש. הוא עסק בריהוט הדירה והתמלא אושר ושמחה כאשר העניק לו ולמשפחתו את מראה העושר. התקופה הראשונה בתפקיד היתה מאושרת "הכל היה טוב" (עמ' 28 באמצע).

חי את חיי החברה המסורתיים. שמחת רדיפת הכבוד בעריכת נשף והזמנה לסעודות הקטנות שאליהן הזמין גברות ואדונים נחשבים מבחינת מעמד החברתי והשמחה האמיתית של משחק הקלפים (וויסט) ולאחר מכן ארוחת הערב.

"כך היו חייו. כך התנהל הכל ללא שינו והכל טוב מאד". (סוף פרק ג' עמ' 29).

ההידרדרות

ההידרדרות והקרבה למוות הם שעוזרים לו לגלות את האמת על חייו ועל עולמו

הנפילה מהסולם : רמז להידרדרות במצב אנו מוצאים בנפילתו של איוון איליץ' מהסולם. הוא אמנם רק נחבל קלות והכאב חלף במהרה, אך מכאן מתחילה תקופת ההידרדרות.

מבחינה פיסית : הוא החל להרגיש טעם מוזר בפה והרגשה לא נוחה בבטנו (עמ' 29 פרק ד'). הוא איבד את סבלנותו, מצב רוחו הורע, נהפך לטיפוס נרגן ורוטן בעיקר בעת האכילה.

אשתו החלה לרחם על עצמה - בגלל מצבו ואופיו האיום החלה אשתו לרחם על עצמה. (עמ' 30) מצד אחד קיוותה למותו, אך מצד שני פחדה ממותו, כי אז תפסיק לקבל משכורת. היא הרגישה עצמה כה אומללה, כי אפילו מותו לא יוכל להצילה. נוסף ליחס שהקרינה אשתו, התאכזב איוון איליץ' גם מהרופא.

אכזבה מהרופאים : טולסטוי מבקר בחריפות את יחס הרופאים לחולה: המתנה ארוכה, חוסר אכפתיות, חשיבות עצמית, שימוש במילים מדעיות

מסובכות ועמומות הסברים לא ברורים, שאינם עונים לשאלה המרכזית של החולה – "האם יבריא בעתיד?"

מידה כנגד מידה, שכר ועונש

איוון איליץ' חש שהתנהגות הרופא מוכרת לו ודומה להתנהגותו שלו בבית המשפט. כשם שאיוון איליץ' התייחס לדורשיו בחשיבות עצמית גדולה, בביטחון רב ובאובייקטיביות הגובלת באדישות, כך מתייחסים הרופאים אליו.

הוא מסיק את המסקנה הנכונה – "המצב גרוע, ובעוד שלרופא, ומן הסתם, לכל השאר, זה לא היה איכפת כלל"

איוון איליץ' חוזר לביתו ומספר לאשתו על ביקורו, אך באמצע הסיפור נכנסת הבת אשר האזינה כמה רגעים לדברי אביה המשעממים ואז קמו שתיהן ומיהרו לצאת. (עמ' 32)

איוון איליץ' ציית לרופאיו ומילא אחר כל הוראותיהם, אך דבר לא הועיל. הוא החל לקרוא ספרי רפואה ונועץ ברופאים אחרים אולם מצבו הלך והחמיר. הוא איבד גם את האמון בתרופותיו.

מעבר לכאב הפיסי היה קיים הכאב הנפשי והבדידות הממלאים אותו. "הסובבים אותו לא הבינו ולא רצו להבין וסברו כי העולם כמנהגו נוהג" (עמ' 34).

האשה התנכרה לו ולכאורה יצאה לבילוי עם בתה ועזבה אותו לנפשו. גם אשתו וגם בתו כעסו עליו על כך שהוא כה תובעני ואינו שמח ועליו. "כך נאלץ לחיות על סף האבדון, לבדו ללא נפש חיה העשויה להבינו ולרחם עליו". (סוף פרק ד' עמ' 35).

התובנות

1. איוון איליץ' מתחיל להבין שהוא עומד למות וחייו הולכים ואוזלים (עמ' 37).

2. הוא חש איבה כלפי משפחתו שממשיכה לעלוז עם האורחים והם חסרי רגישות ורחמים (עמ' 38).

כאשר אשתו שואלת למצבו הוא אינו מספר לה כי ממילא לא תבין. והמספר הכל יודע מוסיף ומדגיש שהיא באמת לא הבינה ומיהרה לצאת מהחדר.

3. הוא הבין שהולך למות והיה שרוי בייאוש מתמיד (עמ' 39) הוא מנסה להתכחש למוות, להקים מחיצות ולברוח ממצבו, אך לא ניתן לברוח מהמוות (עמ' 40).

4. הוא מתחיל להשלים עם מצבו. הוא מתחיל לשאול שאלות על עולמו ועל חייו. מבין שהוא בן תמותה ואין לו כל יתרון על האחרים – כך צועד צעד נוסף לקראת מודעות עצמית וגאולה נפשית.

אז מוצא איוון איליץ' את ג'ראסים, המשרת

ג'ראסים המשרת

ג'ראסים, המשרת. הוא היחיד שמתייחס אליו בצורה אנושית טבעית פשוטה וכנה.

תמיד ריחני, נקי, מסביר פנים ולבוש בגדים נקיים.

כאשר איוון איליץ מתנצל לפניו על שנאלץ לטפל בו ולעשות מלאכה בזוייה, אין מבין המשרת על מה אדונו מדבר.

הוא הרי חולה ולחולים יש לעזור, להיענות לדרישותיו ולנסות להקל עליהם.

איוון איליץ' מבין, שבניגוד לאחרים, ג'ראסים אינו משקר. הוא אינו משלה אותו שהוא רק חולה ולא עומד למות, כפי שעושים האחרים.

השקר שסביבתו משקרת מענה את איוון איליץ והוא רוצה לצעוק ולזעוק אליהם שיחדלו מלשקר.

כאשר אשתו ובתו עוזבות את חדרו והולכות לתיאטרון הוא רואה שאיש לא ירחם עליו מפני שאיש לא ירצה להבין את מצבו.

ג'ראסים לבדו הבין את המצב וריחם על החולה (עמ' 45) דווקא לבן המעמד הנמוך, מעמד האיכרים, יש גישה נכונה לעולם. הוא האיש

האמיתי, הכן, הפתוח לסבלו של הזולת מקבל את עובדת המוות ומנסה לעזור ככל יכולתו, בניגוד לבני המשפחה המבוהלים המרוחקים

המתנכרים לו ולכאבו.

המשך התובנות: העלייה שהפכה לירידה

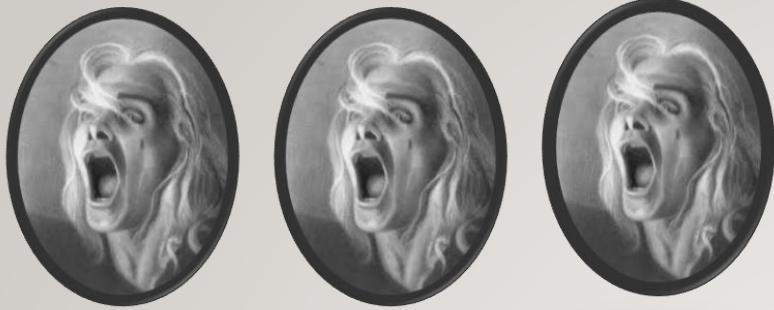
כך מקלף מעליו איוון איליץ את הערכים הישנים והצבועים שבהם האמין הולכים ומתערערים ועל התובנות נבנים ערכים חדשים.

הוא שומע את הקול מתוכו השואל "האם לחיות כפי שחי קודם חיים טובים ונעימים?" (עמ' 52) ואיוון איליץ מנסה להיזכר בחוויות הטובות והנעימות, אך כולן קשורות בילדותו בטרם הושפעו מהחברה, כאשר התום עוד שלט. ככל שהרחיק אחורה כך היו יותר חיים אך כל השמחות המוקדמות של חייו נמוגו.

אמנם, במכללה למשפטים עוד היה טוב (עמ' 53) היו ידידות עליזות ותקוות, אבל בסוף לימודיו הטוב הלך ופחת. הוא מבין שחי את חייו לא כפי שהיה עליו לחיות. עבודתו, משפחתו והאינטרסים של החברה – "זה לא היה זה" (עמ' 56) הוא מבין שהרס הכל (עמ' 57) הכל היה מירמה והעמדת פנים נוראה "כל מה שהיווה את תוכן חייו אינו אלא שקר" (עמ' 57 בסוף).

בהסתכלות על חייו הבין שהיה "הולך בצעד מדוד במורד ההר בעודי מדמיין שאני עולה" (עמ' 53) ידע זה מבטא את השינוי שחל בו ואת היפוך הערכים העלייה היתה לירידה. הנעים וההגון היה למכוער. האמת היתה לשקר ולא נותר לו אלא המוות.

ואז התחילה הצעקה שלא פסקה שלושה ימים רצופים

ברגעי המוות והגסיסה באה לו הנהרה והגאולה הוא מבין שאמנם הכל היה "לא זה" אך אפשר להופכו "לזה" וכאשר איוון איליץ' מגיע

להכרה הזו הוא שותק

באמצעות המוות הוא מגיע להכרה בחיים רואה את האור ומגלה שחייו לא היו מה שהיה עליהם להיות וניתן כעת לתקנם (עמ' 59).

בסוף הסיפור הבן הוא היחיד שניגש לאביו, תופס את ידו ופורץ בבכי. דרכו הבין איוון איליץ' שניתן עוד לתקן את חייו ולהגיע אל האור.

הפגישה עם בנו הצעיר מסמלת את הפגישה המחודשת עם ילדותו, עם ה"אני" המקורי שהושחת.

הוא מבין שהגאולה הנפשית היא דרך האהבה ודרך הסליחה. הוא התחיל לרחם על אשתו ובנו. הוא אינו רוצה להכאיב להם יותר לפטור

אותם מהייסורים בזמן שרואים אותו גוסס.

הוא כבר אינו פוחד מהמוות "במקום המוות ראה אור" הוא מגיע לחירות ולחופש מוחלט.

הוא נגאל מייסורי העולם הזה שמקורם בחיי צביעות ללא תוחלת.

התמודדות עם משמעות המוות – המוות כחלק מהחיים

באמצעות דמותו של איוון איליץ' מנסה טולסטוי להתמודד עם משמעות המוות.

הוא מסלק ממנו את טעם השלילה הטוטאלית ורואה גם את הטוב וגם את השלווה מחוייבות אליו כשם שמחוייבים לחיים. האנשים מפחדים מהמוות. ידידיו לעבודה של איוון איליץ' חשים שמחה על כי הוא המת ולא הם.

גם איוון איליץ' מפחד מהמוות ומנסה להתכחש למחלתו. היחיד שגישתו היא האמיתית הוא האיכר "כולנו נמות וכי למה לא אטרח למענד?" הוא מקבל את המוות כעובדת חיים שצריך להשלים עמה. כל עוד אנו על פני האדמה יש לחיות חיים בעלי ערך ומשמעות. חיי כנות ויושר ולא חיים צבועים המוכתבים ע"י החברה החיצונית.

רק אחרי שאיוון איליץ' מגיע לראייה נכונה על חייו, רק כאשר הוא מבין את מקומו של האדם בעולם, רק אז נעלם הפחד מהמוות והחושך התחלף באור. "תחת המוות היה אור".

הביקורת

ביקורת של טולסטוי על החברה הבורגנית, אשר רדיפתה אחר הון הפכה אותה אדישה ועיוורת לאמפתיה אנושית.

ככל שהאדם היה במעמד גבוה יותר, כך הערכים המוסריים היו רחוקים ממנו.

אנשי החוק והשלטון, כמו איוון איליץ נהגו ביוהרה כלפי הכפופים להם.

יחס הרופאים לחולים. המתנה ארוכה, חוסר אכפתיות, חשיבות עצמית, שימוש במילים מדעיות מסובכות ועמומות הסברים לא

ברורים, שאינם עונים לשאלה המרכזית של החולה – "האם יבריא בעתיד?"

איוון איליץ, הדמות המרכזית ביצירה, מייצג את החברה כולה, עד השלב שבו מתחיל לעבור תהליך של שינוי והבנה פנימית.

מחלתו, שבסוף הסיפור אף מת ממנה, היא מחלה מוסרית.

הסיפור מעמיד במרכז את הרעיון שאדם חי חיים לא מוסריים, בסופו של דבר החיים הורגים אותו. איוון איליץ, סובל בסוף ימיו סבל

נוראי כעונש על המעשים הלא מוסריים אותם קיים, למרות ההבנה הפנימית שלו בסוף הסיפור, הוא לא מצליח לתקן את מעשיו.

גן העדן האבוד ותרומת הבן הצעיר לתובנות

גן העדן האבוד – הילדות – הילדות היא תקופת הזוהר הטובה. תקופה של נאיביות וחום. כל זיכרונותיו הטובים של איוון איליץ' מסתיימים בילדותו. אז היה משהו נעים שאפשר לחיות איתו. את הילדות והנאיביות מייצג גם הבן.

בסוף הסיפור הבן הוא היחיד שניגש לאביו, תופס את ידו ופורץ בבכי. דרכו הבין איוון איליץ' שניתן עוד לתקן את חייו ולהגיע אל האור. ההיטהרות חייבת לעבור בנתיב הילדות וההתבגרות. הפגישה עם בנו הצעיר מסמלת את הפגישה המחודשת עם ילדותו, עם ה"אני" המקורי שהושחת.

ההבדל בין הפתיחה לסיום הנובלה

הסיפור פותח ומסתיים במותו של איוון איליץ', אבל לא באותו מישור.

בעוד שהמוות בראשית הסיפור מופיע כפי שנתפס ע"י החברה, הרי שבסופו של הסיפור המוות הוא

פנימי, מופיע כפי שנתפס בנפשו של איוון איליץ', הגיבור.

סיום הנובלה סגור - איוון איליץ' מת!

הסיום פותח תובנות חדשות, לפחות אצל הקוראים, על הדרך בה יש לחיות את החיים ☺

הרעיונות המרכזיים

תורת הגמול – מידה כנגד מידה - איוון איליץ' חי חיים לא מוסריים, ולכן הוא נענש באמצעות החיים עצמם. הוא מבין בסוף חייו על מה נענש: על האנוכיות, הנוחיות, הצביעות, היהירות, ועל רדיפת בצע.

יחס לזולת – אחד החטאים המיוחסים לו, הוא זלזול. אין מערכת יחסים בריאה בין אנשים, וקיימים זלזול, ניכור לזולת ואינטרסנטיות. ג'ראסים הוא היחיד המראה כבוד ויחס לזולת.

הכל צפוי והרשות נתונה – הגורל נקבע מראש לאדם, אבל מה שהאדם עושה במסגרת הגורל הוא באחריותו בלבד. מכאן עולה

המקריות בחיי אדם כרוז של שינוי והבנה - איוון איליץ' במקרה נופל מהסולם, אך המקריות היא סמל לנפילה ממעמדו, כתוצאה משחיתות וחוסר מוסריות.

המוות – המוות מופיע גם כיכולת לתיקון של חיי אדם. איוון איליץ' מת כשמגיע לאור גדול, ההתוודעות. למוות תפקיד נוסף, בסיס לאחדות האדם עם היקום. הוא מגיע להזדהות עם המוות ומשתלב עם היקום. למוות בסיפור יש תפקיד חיובי.

משל המערה של אפלטון:

תארו לעצמכם אנשים שחיים במערה מתחת לפני האדמה. הם יושבים בגבם אל פתח המערה, וידיהם ורגליהם קשורות כך שאינם יכולים לראות אלא את הקיר הפנימי של המערה. מאחוריהם יש חומה, ומאחוריה עוברים יצורים דמויי אדם היוצרים מעליה צורות שונות. מאחורי האנשים בוערת מדורה, ובאורה מטילות הצורות השונות צללים על קיר המערה. שוכני המערה רואים איפוא רק את תיאטרון הצללים הזה. כיוון שהם יושבים כך מרגע שנולדו, הם מאמינים שהצללים האלה זה כל מה שיש.

תארו לעצמכם עכשיו שאחד משוכני המערה הצליח להשתחרר מכבליו. הדבר הראשון שהוא שואל את עצמו זה מאיפה באים הצללים האלה שהוא רואה על קיר המערה. הוא מתחיל לחקור את מקור הצללים. בהתחלה האור כואב בעיניו אך כשמתרגל מגלה עולם חדש. הוא רואה את בעלי החיים והפרחים כפי שהם באמת, ולא כפי שראה עד כה, רק בבואות חיוורות שלהם. ויגלה גם את אור השמש והשמיים.

שוכן המערה בר המזל יכול עכשיו להמשיך להנות מהאושר שנפל בחלקו. אבל הוא נזכר בכל האחרים שיושבים עדיין במערה. הוא חוזר אליהם. הוא מנסה לשכנע אותם שהצללים שהם רואים על קיר המערה אינם אלא בבואות מהבהבות של דברים "ממשיים". אבל הם לא מאמינים לו. הם מצביעים על קיר המערה ואומרים שהם רואים כל מה שיש לראות.

לבסוף הם הורגים אותו.

תרומת משל המערה של אפלטון לרעיונות המרכזיים

איוואן איליץ', כמו כל שאר חברי מעמדו, חי ב"מערה" במהלך כל ימי חייו, לא מודע לכך שקיימת אפשרות אחרת לנהל את אורח חייו, שיש משהו מעבר להישגים הריקניים שאותם מחשיב כרגעי שיא בחייו. רק בדקה שלפני מותו ממש הוא מבין את העובדה המרה הזו והוא רואה את הפתח, גם אם אין לו הזדמנות לצאת דרכו הוא עובר לעולם הבא עם ההארה.

לראות, להתבונן, להרגיש, להבין ולשנות

שאלות לדוגמה

1. ביצירות רבות מתואר מצב של משבר בחייו של האדם המעמיד בניסיון אותו ואת הסובבים אותו. כיצד מצב זה בא לידי ביטוי ב"מותו של איוון איליץ"? הסבר והדגם דבריד. (קיצ 2005)
2. "ואולי לא חייתי כפי שהייתי צריך לחיות עלה פתאום בדעתו, אבל איך זה... עשיתי הכל כמו שצריך? אמר בלבו"
 - א. באיזה מובן לא חי איוון איליץ' כפי שהיה צריך לחיות. הסבר והדגם דבריד. (15 נקודות).
 - ב. האם מוצגת בנובלה דרך חיים אחרת? הסבר והדגם דבריד. (11 נקודות) (קיצ 2004)
3. תאר את היחסים של איוון איליץ' עם בנו ועם ג'ראסים. הסבר כיצד משפיעות דמויות אלה על התהליך שעובר איוון איליץ', וכיצד הן מאירות את הסביבה החברתית בסיפור. (קיצ 2002)
4. הנפילה מהסולם שינתה את מהלך חייו של איוון איליץ'. הסבר את המשמעות הסמלית של נפילה זו, ותאר את התהליך שעובר איוון איליץ' בעקבותיה. (קיצ 2006)
5. "סיפור חייו של איוון איליץ', אשר תמו ונשלמו, היה הפשוט והרגיל שבסיפורים, וגם הנורא שבהם". הסבר משפט זה, וכתב כיצד הוא מתקשר לעלילת הנובלה. (קיצ 2008)

ריכוז חומרים, עיבוד ועריכה גלית טולדו משגב

מתוך המקורות הבאים:

קישור לנובלה מתוך אתר בן יהודה

לב טולסטוי מתוך אתר וויקיפדיה בקישור

מותו של איוון איליץ' מתוך וויקיפדיה בקישור

גרופמן, ג'רום. 27.5.07 (עודכן 7.9.11) הפצינט איוואן איליץ' מה יכולה הספרות ללמד אותנו על ההתמודדות של חולים ורופאים עם מחלות

קשות פורסם ב'הארץ' בקישור

☺ טולדו משגב, גלית – סכום ופרשנות בארכיון אתר קרית חינוך "דרור"

פרסיקו, תומר, "משל המערה של אפלטון" מתוך הבלוג בקישור

משל המערה לאפלטון מתוך וויקיפדיה בקישור